

Daniel ALIC

Publicațiile bisericești bănățene în sprijinul Marii Uniri
Church publications from Banat and their support to the Great Union

Daniel ALIC

"Eftimie Murgu" University, Reșița, Romania

Abstract. *Church publications from Banat issued before the First World War have had an important contribution in the development of national feeling of Romanians, because there the Church was the most important institution that sustained the cultural and ethical emancipation of its faithful. During the time, Foaia Diecezană, the most important Church publication from Banat, has offered religious, historical and cultural articles with the purpose of crystallisation of the national feeling. In 1918, Foaia Diecezană received also as a supplement Lumina, a newspaper that proposed to help Romanians to get ready for a common future. The event of Great Union has also been illustrated in the publications of Church centres in a very enthusiastic mode, and presented as an accomplishment expected from centuries.*

Keywords: Church Publications, Banat, Foaia Diecezană, Lumina, Great Union.

În cunoașterea vieții religioase a românilor din Banat, un rol important îi revine presei de factură bisericească. Studiul acesteia oferă o modalitate de a descoperi realitățile cu care se confrunta Biserica în epocă și, totodată, demonstrează că publicațiile centrelor eclesiastice au fost un instrument de propagandă religioasă și națională.

Un principiu esențial după care ar trebui să se ghideze presa este cultivarea în societate a valorilor perene. Pe lângă funcția sa informativă, presa trebuie să ofere și repere axiologice, în virtutea căreia să poată defini și propune modele demne de urmat. Și acest lucru este valabil tuturor formelor de presă: „Presa este educatoare a maselor. Ea nu se adresează în primul rând celor mai culți, ci publicului mare. Acestea așteaptă în primul rând știri care îl privesc direct și care să fie comentate în mod obiectiv. Așteptăm de la presă să apere sfințenia personalității omenești, familia, ordinea publică și mai presus de toate acele instituții fundamentale: Statul, Biserica, Armata, Justiția, Școala. Așteptăm de la presă să fie oglinda vieții și să-i scoată la iveală adevărata ei valoare. Așteptăm de la ziaristul cult, cinstit și devotat misiunii lui să aibă atitudinea unui judecător fără să dispună de puterea judecătorului. Ziaristul să poată formula o decizie fără să ne constrângă, s-o împlinim decât în puterea conștiinței proprii, liber manifestate și urmate. Astfel concepe un preot și un cititor de bună credință menirea presei naționale”¹.

Chiar dacă astăzi presa, fie ea și bisericească, însemnează mult mai mult ca acum 100, formelor scrise alăturându-se și alte imaginile în mișcare, trebuie să înțelegem puterea pe care o are în societate. Cu privire la presa bisericească, sunt actuale cuvintele unui preot bănățean, David Voniga: „Presa este amvonul timpului modern. Niciodată și niciun predicator fiecât de celebru nu a produs și nu produce atâta efect cât produce un ziarist iscusit în zilele noastre... Rezultă deci că Biserica

¹ *Telegraful Român*, LXXXVI (1938), nr. 48, p. 2.

trebuie să recunoască importanța și puterea presei și s-o aprecieze după valoarea și după efectele ei".²

Textul presei bisericești trebuie să țină seama de regulile general valabile în scrierea jurnalistică, adică să fie concis și fără disertații colaterale, să evite banalitățile și să poată crea în rândul cititorilor impactul dorit, adică să fie liant între cler și credincioși și un spațiu al propovăduirii credinței. Cu alte cuvinte, conținutul articolelor de presă bisericească trebuie să țină seama de normele genului jurnalistic, dar să ofere omului posibilitatea de a se încălca sufletește cu învățături și informații frumoase.

În Banat se poate vorbi târziu de existența unei presei bisericești, Timișoara fiind la în secolul al XIX-lea un centru cultural german, maghiar, evreiesc, sârbesc și mai pe urmă românesc. Presa bisericească a apărut în aceste condiții în centrele eparhiale românești, la Arad din 1877, iar la Caransebeș din anul 1886³. Ținând cont că Episcopia Aradului avea în jurisdicție doar puțin din teritoriul bănățean, în cele ce urmează vom face referire doar la presa bisericească din Caransebeș, cel mai proeminent centru bisericesc al regiunii.

Tipografia diecezană din Caransebeș și-a început activitatea odată cu apariția primului număr al *Foii Diecezane*, organul de presă al Episcopiei Caransebeșului. Este prima publicație românească din Caransebeș, și una din cele dintâi în Banat, care-și propune să fie „*un câmp potrivit de întâlnire, care să poată mijloci schimbarea împrumutată a vederilor în cestiunile ce privesc progresul diecezei noastre*”⁴.

Primul număr al *Foii Diecezane* s-a tipărit în data de 5/17 ianuarie 1886. La inaugurare au fost prezenți toți colaboratorii episcopului: Filaret Musta, prof. Iosif Bălan, Ioan Bartolomeiu, Traian Bârză, Ilie Curescu, prof. Ștefan Velovan, prof. Patriciu Drăgălina, Iuon Ionașiu, prof. Ioan Nemoianu, dr. Ioan Paul, prof. Gheorghe Petrescu, Nichi Popovici, dr. Leo Mureșan, dr. Iosif Iuliu Olariu și, firește, personalul tipografiei în frunte cu directorul Eduart Haustein.⁵ Momentul inaugural al publicației caransebeșene este evocat în 1935, la aniversarea a 50 de ani de apariție, de dr. Cornel Corneanu: „*Fericitul arhieru Filaret Musta îmi istorisea marea bucurie ce a simțit-o, în momentul ieșirii din teascurile tiparniței diecezane a celui dintâi număr al «Foii Diecezane», nemuritorul episcop restaurator, în acea sâmbătă seara, din preajma Botezului Domnului al anului 1886, el invitase la reședința episcopală pe toți demnitarii ecleziastici și pe funcționarii și profesorii săi. Când Ioan Bartolomeiu apărură cu primul exemplar, uralele nesfârșite cutremurară istorica reședință. Iar vlădica, cel nins de bătrânețe și grji, cu lacrimi în ochi se înălță și începu să citească cu glas tare coloană după coloană și nu se opri până nu termină toate*

² David Voniga, *Presa bisericească. Importanța ei și mijloacele de întreținere*, Timișoara, Tipografia Huniadi, f.a., p. 8.

³ Daniel Aron Alic, "Librăria Diecezană din Caransebeș (1885-1918). Răspândirea cărții românești în Banat," în *Astra Salvensis*, IV (2016), nr. 7, p. 190.

⁴ Arhiva Episcopiei Caransebeșului (A.E.C.), Fond *Bisericesc* (III), dosar 990/1885.

⁵ Petru Călin, *Țiparul Românesc Diecezan din Caransebeș 1885-1918*, vol. II, Caransebeș, Ed. Ionescu, 2003, p. 11-12.

*paginile... Căzând în genunchi mulțumi Domnului că l-a ajutat să desăvârșească și acest deșiderat al său...”*⁶

În programul organului de presă al Episcopiei Caransebeșului, publicat în 21 decembrie 1885 și reluat apoi în primul număr al *Foii*, s-au stabilit obiectivele care vor face din *Foaia* de la Caransebeș un organ al luptei pentru unitatea poporului român, pentru păstrarea limbii și a identității naționale. Încă de la apariție, s-au publicat multe documente privind istoria Bisericii strămoșești din Banat, istoria națională, istoria învățământului românesc din această provincie. Istoria locală, monografiile unor comune, vizite canonice, sfințiri de biserici, sărbătorile religioase, cuvântările și predicile rostite cu ocazia acestor sărbători, viața bisericească din România, precum și observații, dări de seamă asupra ședințelor Academiei Române au fost și ele consemnate în *Foaia Diecezană*. Un spațiu important este rezervat articolelor privind activitatea școlară. Reuniunile învățătorilor din despărțământul Caransebeș, cuvântările unor personalități locale la începutul și sfârșitul de an școlar la Institutul teologic-pedagogic, observațiile asupra examenelor de la școlile confesionale românești aparținând profesorilor, se regăsesc cu regularitate în *Foaia Diecezană*. Nu lipsesc nici relatările despre activitatea ASTREI, despre adunările generale ale asociațiunii, despre activitatea despărțământelor. Întâlnim relatări despre acțiunile altor societăți de cultură: „Societatea română de cântări și muzică”, „Fondul de teatru român”, Societatea de lectură „Ioan Poapsu”.⁷ Promovarea acestor dezbateri au întărit între cititori sentimentul național, fiind o pregătire sufletească și ideologică pentru evenimentul întâmplat la 1 decembrie 1918.

În paginile *Foii Diecezane* au apărut numeroase articole, comentarii, meditații și predici, traduceri, recenzii, din domeniul Vechiului și Noului Testament, semnate de profesori de teologie, preoți și teologi, precum: Iosif Iuliu Olariu, Petru Barbu, Petru Bizerea, Sinesiu Bistrean, Aurel Iana, Ioan Velovan ș.a. La acestea, se adaugă temele de morală creștină, ce urmăreau cultivarea virtuților omenești, a faptelor bune, înlăturarea păcatelor, a viciilor și a obișnuințelor rele.⁸ *Foaia Diecezană* va acorda spațiu și problemelor de limbă și literatură română, așa cum anunța în program.

Formatul *Foii* a fost adaptat la formatul mașinii de tipar, apărând cel mai adesea în opt pagini, exceptând perioada războiului (1916-1917), când, din cauza condițiilor grele, a lipsei culegătorilor, a colaboratorilor concentrați pe front, apare în șase pagini în 1916 și în patru pagini în 1917. Redactorii *Foii Diecezane*, până în 1918 au fost: Ioan Bartolomei (1886-1889), Iuon Ionașiu (1889-1892), Petru Barbu (1892-1908), Iosif Iuliu Olariu (1908-1917), Cornel Corneanu (1917-1919),⁹ iar de

⁶ Cornel, Corneanu, „Foaia Diecezană” împlinește 50 de ani, în *Foaia Diecezană*, I (1935), p. 5.

⁷ Ioan Mătu, Marciana Corici, Mironică Corici, *Foaia Diecezană Caransebeș (1886-1918). Aspecte socio-culturale*, Timișoara, Editura Helion, 1999, p. 24.

⁸ Ionel Popescu, *Contribuția Foii Diecezane la promovarea studiilor biblice în Banat (1886-1900)*, în vol. „Un crâmpei de istorie: *Foaia Diecezană*, 120 de ani”, Reșița, Editura TIM, 2006, p. 38-44.

⁹ Lucian, Episcopul Caransebeșului, *Redactorii Foii Diecezane (1886-1949)*, în vol. „Un crâmpei de istorie: *Foaia Diecezană*, 120 de ani”, Reșița, Editura TIM, 2006, p. 20-23.

apariția ei în bune condiții tehnice s-au îngrijit administratorii Librăriei și Tipografiei Diecezane din Caransebeș.¹⁰

De când a văzut lumina tiparului primul număr al *Foii Diecezane* și până la înfăptuirea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, această gazetă a servit mărețelor deziderate ale Bisericii și neamului românesc. *Foaia Diecezană* a mediatizat eficient evenimentele din timpul Primului Război Mondial și Unirea din 1918. În timpul războiului a avut misiunea de a informa preoții și credincioșii eparhiei despre marile evenimente care se derulau pe front și despre viața duhovnicească a românilor din parohii. *Foaia Diecezană* a avut un mesaj moral, echilibrat și mobilizator pentru cititori, condamnând violența și ilegalitățile începând cu atentatul de la Sarajevo și terminând cu ocupația abuzivă a Banatului de armata sârbă și ilegalitățile comise de aceasta.

Publicația a reflectat în mod obiectiv evenimentele de pe front, virtuțile militare ale românilor, sacrificiile acestora pentru neam și țară, precum și misiunea preoților din parohii și de pe câmpul de luptă. Tot în *Foaia Diecezană* s-au publicat și textele care au avut un impact major pe plan național. Spre exemplu, în pastorala de la Crăciunul anului 1917, ierarhul caransebeșean a vorbit poporului despre curentul democratic care a cuprins lumea. Pornind de la un text biblic care promova pacea între popoare, Miron Cristea a dezvoltat un expozeu despre pace și despre fundamentul ei, democrația.¹¹ Cerința vremurilor era ca națiunile să își

¹⁰ Daniel Aron Alic, "Administratorii Tipografiei și Librăriei Diecezane din Caransebeș (1885-1918). Scurte considerații bio-bibliografice," în *Astra Salvensis*, VI (2018), nr. 11, p. 117-128.

¹¹ "Tocmai în cursul acestui război foarte luminații bărbați ai popoarelor au scos la iveală de la o margine a lumii până la cealaltă adevărul așa numitei democrații. Ați auzit ori citit și voi despre democrație; deci e bine să știți ce înseamnă ea. Adevărata democrație nu poate fi altceva decât cea mai curată iubire față de popor în toate părțile sale. Duhul acestei democrații propovăduite de un număr mare de învățați și de apostoli plini de zel și de-o energică voință, au produs în zilele noastre o mișcare atât de mare, un curent atât de viu, încât – ca un vânt puternic – tinde se răstoarne nedreptățile câte s-au făcut și se mai fac mai ales față de mulțimea uriașă a celor săraci și în parte dezmoșteniți de drepturi, sau împiedecați a se împărtași din binefacerile drepturilor prin legi aduse de o anumită clasă de oameni, care până acuma și-a îngădit mai mult interesele proprii. Aceasta mișcare a democrației cere ca fiecare pătură de oameni: domni și țărani, bogați și săraci, capitaliști și lucrători etc., să ia parte cu cuvântul lor hotărâtor acolo unde se croiește viitorul și soarta popoarelor și a țărilor, ca astfel nu numai pentru fiecare popor, ci – după putință – și pentru fiecare om să se măsoare cu cumpănă dreaptă aceea ce i se cuvine spre a se șterge sau împuțina cât mai tare de pe pământ nedreptatea și necazurile celor mulți.

Democrația cere ca – precum sarcinile țărilor stau pe umerii tuturor – așa toți să ia, mijlocit sau nemijlocit, direct sau indirect, parte la conducerea lor, stând fiecare cuiva deschisă calea a se ridica pe scară socială neîmpiedicat, oricât de sus și până acolo unde îi ajută cinstea sa, mintea sa, talentul și puterea sa de muncă.

Iar, dacă democrația nu admite ca o clasă de oameni să-și facă trebușoarele pe contul și spinarea și în paguba altor clase, tot așa nu admite nici că un popor să asuprească și apese pe celălalt, ci fiecare națiune, fiecare neam, să aibă dreptul a trăi așa cum cer interesele lui, cu limba sa, cu credința sa, cu portul său, cu datinile și obiceiurile sale, și cu toate ale sale, adică în sinele său. Cu un cuvânt cere ca fiecare națiune, fiecare neam – fie mare, fie mic – să fie stăpân pe sine, să se conducă

decidă singure soarta, „deci și conducătorii țărilor, diplomații, conduși de duhul democrației moderne, trebuie se fie călăuziți în pașii lor spre pace de adevărurile veșnice ale legii lui Hristos, care cere să se dea fiecărui popor ceea ce i se cuvine și ceea ce-i dă dreptul firii și dreptul dumnezeiesc, adică să se purceadă față de fiecare popor cu deplină dreptate. Făcându-se dreptate fiecărui popor, pacea urmează de sine [...] Iară o pace fără dreptate nu poate fi durabilă. Astfel, pace adevărată se va putea pune între țări numai pe temelia dreptății cerute astăzi atât de energic din partea democrației, dar propovăduite de blândul Nazarinean încă cu mult mai înainte.”¹² În aceeași pastorală a vorbit și despre jertfele pe care le-au dat românii, unii dintre cei mai viteji soldați ai monarhiei, motiv pentru care nu mai pot fi restrânși în libertățile și în drepturile lor, sau împiedicați să-și câștige o părticică din pământul pe care cu viața lor l-au apărat, sau chiar dezmoșteniți de avutul lor. Prin luptă, românii și-au câștigat deja dreptul să devină stăpâni liberi pe avutul lor atât material cât și spiritual.¹³

Tendențele evidente de emancipare națională din cuprinsul pastoralei au produs nemulțumiri stăpânirii de la Budapesta. Pasaje din pastorală au fost publicate în presa din România și Basarabia, iar în toate mediile românești erau vehiculate cuvintele episcopului. La începutul anului 1918, la puțin timp după Crăciun, asesorul consistorial Ștefan Jianu a vizitat lagărul prizonierilor de război din Timișoara și acolo a fost întâmpinat de ofițerii români care au lăudat curajul manifestat de Miron Cristea în deja celebra sa pastorală.¹⁴

După constituirea Consiliul Național Central de la Arad, *Foaia Diecezană*, organul de presă al Episcopiei Caransebeșului, a adus la cunoștința țărilor lumii „voința națiunii române de a se constitui în stat liber și independent spre a-și putea valida nelimitat forțele sale în serviciul culturii și al libertății omenești [...] Pe teritoriul său strămoșesc națiunea română este gata a asigura fiecărui popor deplină libertate națională și organizarea sa în stat liber și independent o va întocmi pe temeiurile democrației, care va asigura tuturor indivizilor aflători pe teritoriul său egalitatea condițiilor de viață [...] Nu mai voiește să trăiască în legătură de stat cu națiunea maghiară, ci este hotărâtă a-și înființa pe teritoriul locuit de dânsa statul său liber și independent. Anunțând popoarele lumii această voință și hotărâre a sa, națiunea română din Ungaria și Transilvania invoacă pe seama sa sprijinul lumii civilizate și geniul libertății omenești declarând sărbătorește, că din ceasul acesta, oricum ar decide puterile lumii, este hotărâtă a peri mai bine, decât a suferi mai departe sclavia și atârănarea.”¹⁵

Aceiași publicație a fost aproape de români și la evenimentul de la Alba Iulia, arătând că Marele Sfat Național Român a ales Consiliul Dirigent al națiunii române din Ardeal, Banat și Ungaria, cu rostul de a conduce destinele românilor

însuși spre binele și înaintarea sa și prin sine și spre progresul țării și al omenimii. Asta-i democrația.” *Foaia Diecezană*, XXXII (1917), nr. 52, p. 2.

¹² *Foaia Diecezană*, XXXII (1917) nr. 52, p. 3.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Elie Miron Cristea, *Note ascunse. Însemnări personale (1895-1937)*, ediție îngrijită de Maria și Pamfil Bilțiu, cuvânt înainte de dr. Gheorghe Bodea, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1999, p. 52.

¹⁵ *Foaia Diecezană*, XXXIII (1918), nr. 44, p. 3.

până la unificarea administrativă a României Mari. Componența Consiliului Dirigent a fost următoarea: dr. Iuliu Maniu președinte și relații interne, dr. Alexandru Vaida relații externe și presă, Vasile Goldiș instrucție și naționalități, dr. Victor Bontescu la agricultură și comerț, dr. Romul Boila la comunicații, dr. Aurel Vlad la finanțe, dr. Stefan C. Pop la război, dr. Aurel Lazăr la justiție, dr. Emil Hațiegan codificator în secția justițiară, dr. Ioan Suciu codificatorul dreptului public și organizatorul constituantei, Ioan Flueraș la social, Vasile Jumanca la Industrie, dr. Vasile Lucaciu, dr. Valeriu Braniște și Octavian Goga, fără portofoliu.¹⁶

Foaia Diecezană a prezentat și cele ce au urmat după momentul Alba Iulia. Imediat după ziua unirii, luni, 2 decembrie 1918, în sala tribunalului din Alba Iulia, s-au întrunit membrii Marelui Sfat Național pentru a desemna reprezentanții delegației ce avea să înmâneze regelui Ferdinand actul Unirii. Aceștia au fost: episcopul ortodox al Caransebeșului Elie Miron Cristea, cel greco-catolic de Gherla Iuliu Hosu, Vasile Goldiș și Alexandru Vaida Voievod, cărora li s-au alăturat Caius Brediceanu din Lugoj și Mihail Popovici de la Brașov, aceștia au plecat în prealabil la București pentru a pregăti sosirea delegației oficiale. Deși nu este amintit de mărturiile contemporanilor, secretarul eparhial Dr. Cornel Corneanu l-a însoțit pe Miron Cristea în această misiune. Delegația Marelui Sfat din care fac parte: Miron Cristea al Caransebeșului, dr. Iuliu Hosszu episcopul Gherlei, Vasile Goldiș, și Alexandru Vaida-Voevod, a prezentat regelui Ferdinand al României hotărârile Marii Adunări Naționale de a se uni cu România.¹⁷ Din delegația Unirii a mai făcut parte dr. Caius Brediceanu, președintele general al despărțământului externelor, M. Popovici, delegat al Consiliului Dirigitor pe lângă Guvernul României și Cornel Corneanu.¹⁸

În demersurile de educație națională, *Foaia Diecezană* a fost însoțită și de o altă publicație. La Caransebeș, începutul anului 1918 a adus în circulația presei românești un nou săptămânal intitulat *Lumina*. Primul număr a apărut în 4/17 ianuarie 1918, cu subtitlul „Foaie religioasă culturală pentru popor”. Publicația a fost un organ de presă complementar *Foii Diecezane*, editarea și proprietatea ziarului fiind în grija secretarului consistorial dr. Cornel Cornenu, cel care redacta și foaia eparhiei.¹⁹ Publicitatea ziarului *Lumina* s-a făcut prin intermediul *Foii Diecezane*, care, în primele numere ale anului 1918 titra în paginile sale: „Cetiți și răspândiți *Lumina*, foaie religioasă-culturală pentru popor. Apare în Caransebeș în fiecare joi, redactată fiind de cei mai buni scriitori ai noștri.”²⁰

Noua apariție de presă a luat ființă din înțelegerea lui Miron Cristea și a secretarului său, care au dorit o publicație în care să poată fi exprimate și opinii

¹⁶ *Foaia Diecezană*, XXXIII (1918), nr. 46, p. 4.

¹⁷ *Foaia Diecezană*, XXXIII (1918), nr. 49, p. 3.

¹⁸ *Drapelul*, Lugoj, XVIII (1918), nr. 132, p. 1.

¹⁹ Petru Călin, *Tiparul românesc diecezan din Caransebeș (1885-1918)*, volumul I, Reșița, Editura Banatica, 1996, p. 256.

²⁰ *Foaia Diecezană*, XXXIII (1918), nr. 1, p. 4; *Foaia Diecezană*, XXXIII (1918), nr. 2, p. 4; *Foaia Diecezană*, XXXIII (1918), nr. 3, p. 4; *Foaia Diecezană*, XXXIII (1918), nr. 4, p. 3; *Foaia Diecezană*, XXXIII (1918), nr. 5, p. 4.

politice. Nu a fost editată sub egida Episcopiei Caransebeșului, spre a fi evitată o eventuală implicare a episcopiei ca instituție într-un proces de presă, dar o putem asimila presei bisericești prin conținut și scop. Ziarul *Lumina* a evoluat treptat de la programul religios și cultural pe care l-a propus inițial, spre domeniul politic, cu gândul de a pregăti poporul pentru mult așteptata libertate politică. Deși a apărut în doar 50 de numere pe parcursul anului 1918, a surprins cu finețe, dar și tenacitate, foarte multe aspecte politice și culturale din acea vreme.²¹

Putem afirma că în contextul anului 1918, ziarul bănățean cu cea mai vastă și bogată activitate referitoare la năzuința și unitatea națională a românilor a avut-o *Lumina*, a cărui redactor a fost dr. Cornel Corneanu. Deși a avut o perioadă scurtă de existență, în coloanele sale, articolele referitoare la mișcarea națională aveau prioritate.

Despre acest ziar și redactorul ei, învățătorul Gheorghe Neamțu a scris: „era o gazetă din vechea noastră școală gazetărească, care ne-a obișnuit cu foi scrise cu grijă, cu cinstea cuvântului, onest și demn. Grupare în condeie bune care o făceau bogată. Nu avea coloane de umplutură. Gemeau sub fraze grele de gând, de cărturar obișnuit cu scrisul pentru folosul neamului. Aducea în fiecare număr și vești de pe front. Le comenta cu grijă și tot cu grijă strecura câte o nădejde, ori câte un îndemn la răbdare ce era sorbit de cititorii ei mulți... O redacta un bărbat vrednic, harnic, pe care oamenii îl cunoșteau și cinsteau, dr. Cornel Corneanu, care mai era proprietar și editor. Scria și el și scria frumos”.²²

Lumina publica comunicatele de război din presa oficială cu comentarii ironice, după ce Germania și Austro-Ungaria sufereau înfrângeri în apus, iar Italia se retrăgea din alianța cu Puterile Centrale.

Principiile wilsoniene referitoare la autonomie și autodeterminare au spații largi în publicația *Lumina* (numerele 8-9/7-14 martie 1918). Când populația satulă de război și de cele opt împrumuturi sau rechizițiile pentru front, începea să protesteze, ziarul *Lumina* alocă spații largi pentru dezertările din armată. În nr. 21/13 iunie 1918 se justifică retragerea din Albania și Italia în urma dezertării unor ofițeri români care au luat cu ei și planurile cu operațiunile militare. Eliberarea liderilor români Valeriu Braniște și Ion Clopoțel din temnița Seghedinului era vestită cititorilor cu multă bucurie.

Capitularea Germaniei, Turciei și Bulgariei prilejuiește ziarului *Lumina* să scrie articolul „Zorii păcii” – nr. 42/7 noiembrie 1918. – „pacea va da ființă lumii celei nouă cu neamuri libere și stăpâne pe soarta și viața lor ... Noi, românii băștinași ai acestor meleaguri, privim cu încredere deplină în fața evenimentelor ... Dumnezeu este cu noi”²³

²¹ Daniel Alic, *Eparhia Caransebeșului în perioada păstoririi episcopului Miron Cristea (1910-1919). Biserica și societate*, Cluj-Napoca/Caransebeș, Editura Presa Universitară Clujeană/Editura Episcopiei Caransebeșului, 2013, p. 343.

²² Liviu Groza, *Dr. Cornel Corneanu – cuvântări și articole*, Lugoj, 2012, p. 16.

²³ *Lumina*, Caransebeș, an I, nr. 42 din 7 noiembrie 1918, p. 2.

Cu referire la constituirea Consiliului Național Român din Caransebeș este edificator articolul *O zi istorică în Caransebeș* în care a fost descrisă pe larg activitatea desfășurată în sala de ședințe a Primăriei din Caransebeș, unde un rol deosebit l-a avut dr. Cornel Corneanu.²⁴

Săptămânalul *Lumina* a consemnat detaliat evenimentul: „Românii din Caransebeș au ținut joi, 25 octombrie o adunare națională. Sala cea mare a magistratului orașenesc, dimpreună cu toate coridoarele, erau înghesuite încă cu mult înainte de termenul anunțat pentru începerea adunării. Galeria era împodobită cu toate damele române din localitate și tot pe această galerie fâlfăia mândrul nostru tricolor [...] Sosirea fruntașilor noștri este subliniată de urale. Precis la orele 6.00, masa prezidențială este ocupată de protopopul Andrei Ghidiu, directorul Dr. Petru Barbu, secretarul consistorial Dr. Cornel Corneanu și învățătorul director Iuliu Vuia. Adunarea proclamă de președinte pe părintele Andrei Ghidiu, iar de notar pe Iuliu Vuia.”²⁵

Protopopul Caransebeșului, Andrei Ghidiu, a deschis adunarea printr-o cuvântare însuflețită, apoi a vorbit secretarul consistorial, dr. Cornel Corneanu, care a amintit despre trecutul zbuciumat al poporului român și a propus ca adunarea să fâgăduiască credință neclintită Consiliului Național al românilor din Ungaria și Transilvania, unicul for chemat să conducă treburile obștești ale românilor și să aleagă un Sfat Național al românilor din Caransebeș care să fie încredințat cu organizarea Gărzii Naționale Române. Adunarea a primit propunerile și a jurat credință Sfatului Național Român, apoi s-a ales Consiliul Național Local.²⁶ Din acesta făceau parte protopopul Andrei Ghidiu, dr. Petru Barbu, dr. Petru Comeș, dr. Cornel Cornean, Alexandru Diaconovici, Aurel Deboșan, Ion Dobromirescu, dr. Petru Florian, Ștefan Jianu, George Jumanca, Petru Lepșa, George Neamțu, Nicolae Novăcescu, Ilie Orzescu, Martin Rada, Iuliu Vuia și Dimitrie Sgaverdea.²⁷

Învățătorul Iuliu Vuia, în discursul său, a adus omagii președintelui Statelor Unite – Woodrow Wilson, apoi, emoționat, a rostit: „Lanțul robiei s-a sfărâmat. Soarele libertății noastre a răsărit. După Vinerea Patimilor a trebuit să urmeze luminata zi a Învierii popoarelor. Să ne arătăm popor vrednic în această mărită și sfântă zi!”²⁸ Vorbirea sa s-a încheiat cu îndrumări adresate celor prezenți cu privire la purtarea civică din vremurile istorice și a îndemnat populația Caransebeșului la păstrarea ordinii, bunei-cuviințe și la cinste față de fiecare cetățean, fără deosebire de lege și de limbă. La finalul cuvântării, mulțimea entuziasmată a cântat „*Deșteaptă-te române*”²⁹.

²⁴ *Lumina*, I (1918), nr. 43.

²⁵ *Lumina*, I (1918), nr. 43, p. 2.

²⁶ I. D. Suci, R. Constantinescu, *Documente privitoare la istoria Mitropoliei Banatului*, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1980, volumul II, p. 1000-1001.

²⁷ Ioan Munteanu (coordonator), *Făurirea Făurirea statului național unitar roman. Contribuții documentare bănățene (1914-1919)*, București, 1983, p. 54.

²⁸ *Lumina*, I (1918), nr. 42, p. 3.

²⁹ *Ibidem*.

A urmat apoi dr. Cornel Corneanu, care a rostit o cuvântare despre importanța istorică a momentului, în care a arătat că: „zilele pe care le trăim noi acum, sunt zile mărețe, zile istorice, cum n-a mai pomenit neamul românesc”.³⁰ Tot Cornel Corneanu a propus următorul proiect de rezoluție, care a fost aprobat de adunare:

1. „Cetățenii români ai orașului Caransebeș întruniți în 25 octombrie 1918 în Adunarea națională și cu provocare la hotărârea luată în 12 octombrie 1918 de comitetul executiv al Partidului național român se constituie în Sfat Național Român în Caransebeș.

2. Acest Sfat se supune întru toate Sfatului Național Central al românilor din Ungaria și Transilvania, care e unicul lor for chemat să hotărască asupra sorții națiunii române.

3. Sfatul Național Român din Caransebeș începând cu ziua de azi, ca organ reprezentativ al românilor caransebeșeni, ia asupra sa apărarea drepturilor acestora, având în cetățenii orașului a se supune întru toate dispozițiilor luate de acest Sfat.

4. Sfatul național român din Caransebeș luând la cunoștință că în oraș s-a constituit Sfat militar român, hotărăște înființarea unei garde naționale române în scopul asigurării siguranței publice. Iar până la organizarea acestei garde naționale, dăm tot sprijinul poliției orașenești pentru susținerea ordinii publice în oraș.

5. Sfatul național din Caransebeș aducând la cunoștința frunțașilor ținutului nostru constituirea sa, îi roagă, ca punându-se în legătură cu Sfatul Național Român, să purceadă la fel atât în ce privește ținuta lor națională, cât și organizarea de garde naționale civile, întru apărarea ordinii și a siguranței publice din satele noastre.”³¹

Locotenentul dr. Alexandru Morariu a citit apoi procesul verbal prin care Consiliul Militar local, constituit sub președinția căpitanului Petru Maniu, s-a declarat organ executiv al Consiliului Național Român din Caransebeș, sub comanda supremă a Consiliului Național Român Central de la Arad.³² La această adunare, cu sprijinul Consiliul Militar local s-au organizat gărzile naționale civile, pentru apărarea ordinii și siguranței publice în oraș și în împrejurimi.³³

Din sala primăriei Caransebeșului mulțimea a plecat cu drapele tricolore, cântând „*Deșteaptă-te române*” și „*Pe al nostru steag e scris unire*”, până în fața clădirii Episcopiei Caransebeșului. Episcopul Miron Cristea a ieși la geamul reședinței sale, iar secretarul eparhial, Cornel Corneanu, a mărturisit episcopului dragostea credincioșilor. Ierarhul a rostit o cuvântare, rămasă în conștiința locului ca cel mai însemnat moment al evenimentelor premergătoare unirii: „Iubită nație românească! Lanțurile tiraniei maghiare au căzut de pe trupurile noastre. Le-au rupt sângele jertfit de frații noștri din regatul liber, le-au rupt surorile noastre latine Franța și Italia, le-au rupt puternica Anglie, le-a rupt înțeleptul Wilson [...] Națiunea română

³⁰ I. D. Suci, R. Constantinescu, *Documente privitoare*, volumul II, p. 1000-1001-

³¹ Gheorghe Neamțu, *Activitatea C.N.R. din Caransebeș*, Caransebeș, Tiparul Tipografiei Diecezane, p. 16-17.

³² I. Munteanu (coordonator), *Făurirea statului național unitar român*, p. 57.

³³ *Ibidem*.

își va croi singură soarta și viitorul său cu ajutorul fraților de pretutindeni...³⁴ Toți cei prezenți au fost îndemnați de episcop să jure credință Consiliului Național Român, ale cărui porunci trebuiau să devină sacre pentru toți cetățenii români ai Transilvaniei, iar mulțimea, la ovația profesorului Pavel Grecu, a strigat „Trăiască România mare!”³⁵ Cuvântarea episcopului a fost considerată de presa vremii „cum nu s-a mai auzit până acum din gura unui arhieru român.”³⁶

Despre constituirea Consiliului Național Român de la Caransebeș au scris nu numai ziarele locale, ci și *Drapelul* din Lugoj și *Românul* de la Arad, publicație care cu puțin timp înainte își relua apariția.³⁷

În luna noiembrie 1918, după constituirea Consiliului Național Român de la Caransebeș, satele bănățene au fost în fierbere. În fiecare localitate au fost constituite consilii naționale și s-au organizat gărzi pentru apărarea cetățenilor și a proprietăților lor. Ziarul *Lumina* a avut reportaje ample despre aceste evenimente.

Protopopul Andrei Ghidiu, ca președinte al Consiliului Național Român din Caransebeș, a mers în satele protopopiatului pentru a coordona înființarea consiliilor locale. În 28 octombrie/11 noiembrie a participat la adunările naționale ale locuitorilor din Feneș, Teregova și Domașnea. La Feneș, președinte al consiliului constituit a fost ales preotul Traian Peica, vicepreședinte, Iosif Ostoia iar notar Nicolae Sârbu.³⁸ În localitatea Teregova, președinte a fost ales preotul Ioan Bogoevici, iar notar, Petre Bărescu. La Domașnea, adunarea națională a ales președinte pe notarul Iosif Pepa.³⁹ În 29 octombrie/11 noiembrie, Andrei Ghidiu a participat și la constituirea consiliilor naționale din Armeniș și Rusca Teregova.⁴⁰

Delegat al Consiliul Național Român din Caransebeș, la înființarea multor consilii naționale locale, a fost și învățătorul Iuliu Vuia. Spre exemplu, în 27 octombrie/9 noiembrie a fost prezent în satele Buchin, Prisian și Cârpa (Valea Timișului), unde a prezidat împreună cu dr. Alexandru Morariu adunările de constituire a consiliilor locale.⁴¹ În 28 octombrie/10 noiembrie 1918, cu același însoțitor, a participat ca delegat al Consiliului Național Român din Caransebeș la înființarea Consiliului Național din Obreja, unde s-a ales președinte preotul Patrachie Rădoiu, iar notar Pavel Cipău.⁴² În aceeași zi de 10 noiembrie, în satul vecin Obrejei – Iazul – a avut loc o manifestare asemănătoare, înființându-se și aici Consiliul Local, avându-l ca președinte pe preotul Ioan Popovici, în prezența acelorași „emiși” ai Consiliului Național Român din Caransebeș.⁴³

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ C. Brătescu, *Biserica strămoșească din Banatul de sud și contribuția sa la făurirea României Mari (1867-1919)*, Caransebeș, Editura Dalami, 2007, p. 219-220.

³⁶ *Drapelul*, XVIII (1918), nr. 118, p. 2.

³⁷ I. Munteanu, *Făurirea*, p.106. Raportul a apărut mai târziu în ziarul "*Românul*".

³⁸ *Ibidem*, p. 78.

³⁹ *Ibidem*, p. 79-82.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 88-89, 91.

⁴¹ *Lumina*, I (1918), nr. 45, p. 2.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*.

În 28 octombrie/11 noiembrie, Iuliu Vuia a participat la Borlova, tot împreună cu dr. Alexandru Moraru, la înființarea Consiliului Național, avându-l în frunte pe preotul Elisei Dragalina, apoi la Zervești, unde este ales ca președinte al Consiliului Român, preotul Iancu Jucos și la Turnu Ruieni, în fruntea românilor de acolo fiind ales preotul Mihuț Seracin. La constituirea consiliilor locale din Vârciorova și Bolvașnița a participat în 12 noiembrie 1918, adunările organizându-se cu sprijinul preoților.⁴⁴

Publicația *Lumina* și-a ținut la curent cititorii și cu evenimentul de la Alba Iulia și cu activitatea delegației care a dus la București actul unirii, mai ales că la toate aceste evenimente a participat și redactorul ei, dr. Cornel Corneanu.

Putem concluziona după prezentarea acestor materiale din presa bisericească bănățeană că publicațiile bănățene au avut rolul pozitiv în devenirea națională a românilor și mai ales contextul evenimentelor din toamna anului 1918. Populația românească a avut atunci sentimentul că Dumnezeu a fost alături de națiunea română căreia i-a creionat un nou contur în istorie.

⁴⁴ *Lumina*, I (1918), nr. 43, p. 3.

Church publications from Banat and their support to the Great Union," *Astra
Salvensis*, VI (2018), no. 12, p. 169-179